

Гагач Віталій Анатолійович,
старший дослідник, докторант Науково-
дослідного інституту публічного права,
кандидат юридичних наук

ОЗНАКИ ДОКУМЕНТА ЯК ПРЕДМЕТА КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У сучасних умовах розвитку ринкових відносин та цифровізації економіки документ виступає одним із найважливіших інструментів господарського обороту, який забезпечує фіксацію, підтвердження та реалізацію правових і фінансових зобов'язань суб'єктів підприємницької діяльності. Будь-який факт господарської операції, від укладання договору до подання податкової звітності, що підтверджується документально У зв'язку з цифровізацією економічних процесів розширюється поняття документа, що зумовлює необхідність переосмислення його ознак як предмета кримінального правопорушення, зокрема у випадках підроблення чи фальсифікації.

Підроблення, фальсифікація або незаконне використання документів стали одним із найпоширеніших способів вчинення кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності. Такі дії спрямовані не лише на незаконне отримання матеріальної вигоди, а й на спотворення реальних господарських процесів, порушення принципу добросовісності у підприємстві та підірив довіри до фінансово-економічних відносин у державі.

Особливої актуальності дослідження ознак документа набуває в умовах цифрової трансформації економіки, коли з'являються нові види електронних документів, електронних підписів, цифрових печаток та інших форм електронної ідентифікації. Такі технологічні зміни не лише розширюють можливості легального документообігу, а й створюють нові способи вчинення кримінальних правопорушень, зокрема підроблення або маніпулювання електронними даними.

Вивчення слідчої та судової практики цієї категорії кримінальних проваджень, а також аналіз спеціальної та загальної юридичної літератури, свідчать про наявність значних труднощів у правозастосовних органів при кваліфікації різних кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності. Ці труднощі зумовлені недосконалістю чинного кримінального законодавства,

різними тлумаченнями кримінально-правових понять і, зокрема, предмету цих кримінальних правопорушень [1, с. 157].

Як стверджують науковці більше половини є предметними, тобто такими, що містять вказівку на наявність предмета кримінального правопорушення безпосередньо у диспозиції статті. У таких випадках, предмет кримінального правопорушення стає обов'язковою ознакою складу кримінального правопорушення. У деяких випадках законодавець пов'язує предмет кримінального правопорушення з його наслідками та розглядає його як поріг криміналізації діяння [2, с. 516].

При цьому, на практиці використання підроблених документів під час вчинення кримінальних правопорушень в сфері господарської діяльності набуло значного поширення серед злочинців.

У криміналістиці документ має специфічне значення, тому що тут документи виступають як об'єкти криміналістичного дослідження щодо встановлення способу та часу виготовлення документа, наявності змін, які були внесені до нього, відновлення первинного змісту й інших обставин [3, с. 215].

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про інформацію» термін «документ» означає матеріальний носій, що містить інформацію, основними функціями якого є її збереження та передавання у часі та просторі [4]. В Україні офіційно прийнято визначення документа, зафіксоване в Державному стандарті (ДСТУ) 2732:2023: «Документ – матеріальний носій, що містить інформацію, основними функціями якого є її зберігання й передавання в часі та просторі» [5].

З переходом бізнесу на цифрові платформи значно збільшилася кількість електронних документів, що створює нові виклики для правоохоронців. Хоча цифрові документи можуть мати високий рівень захисту, їх підrobка також можлива. Крім того, існують проблеми з їх фіксацією та зберіганням у кримінальному провадженні, оскільки електронні докази потребують специфічних процедур для забезпечення їхньої автентичності.

У контексті нашого дослідження документ як предмет кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності – це матеріальний або електронний носій зафіксованої інформації, який має юридичне значення для виникнення, зміни чи припинення прав і обов'язків суб'єктів господарювання, а також для підтвердження певних економічних фактів, операцій чи подій.

У науковій літературі виокремлюють ознаки, характерні для офіційного документа: 1) зміст документа, а саме – певна юридично значуща інформація; 2) форма офіційного документа: традиційна (письмова або друкована) та нетрадиційна (електронна); 3) наявність обов'язкових реквізитів: назви організації та виду документа, реєстраційного індексу, заголовку до тексту документа, безпосередньо тексту документа та підпису; 4) наявність матеріального носія, на якому цей документ зафіксований: традиційний (папір) та нетрадиційний (фото, аудіо-, відеоплівка, карти пам'яті, магнітні диски); 5) певна роль, яку виконує документ: матеріальна – стосується посвідчувальної функції, процесуальна – може бути джерелом доказової інформації; 6) наявність суб'єктів, які уповноважені складати, видавати чи посвідчувати документи [6, с. 96; 7, с. 354].

Таким чином, документ у господарській сфері виступає правовим інструментом, який забезпечує легітимність і прозорість економічного обороту. Тому злочинне посягання на документ через його підроблення, фальсифікацію або незаконне використання безпосередньо посягає на економічну безпеку держави, стабільність господарських відносин і довіру до ділового обороту.

Крім того, документ в кримінальних правопорушень в сфері господарської діяльності може виступати: предметом кримінального правопорушення (коли посягання спрямоване безпосередньо на його автентичність, зміст чи юридичну силу); засобом вчинення кримінального правопорушення (коли документ використовується для введення в оману контрагентів або державних органів); результатом злочинної діяльності (коли його створення є кінцевою метою підробки з метою отримання незаконних переваг у господарській діяльності).

Отже, наукова й практична важливість визначення ознак документа як предмета кримінального правопорушення полягає в тому, що саме через їх точне розуміння можливо правильно визначити межі кримінальної відповідальності, відмежувати документ як предмет кримінального правопорушення від документа як засобу чи способу його вчинення.

Список використаних джерел

1. Лихова С. Я. Характеристика предмета кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності. *Юридичний вісник*. 2016. № 3 (40). С. 157–162.

2. Симоненко Н.О., Мостепанюк Л.О. Наукові інновації та передові технології. 2024. № 7(35). С. 511–525.

3. Сезонов В.С. Поняття документа у криміналістиці. *Право і безпека*. 2022. № 1 (84). С. 215–224. DOI: <https://doi.org/10.32631/pb.2022.1.22>.

4. Про інформацію: Закон України від 2 жовт. 1992 р. № 2657-ХІІ в редакції Закону № 2938-VI від 13 січ. 2011 р. з наступними змінами. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>.

5. ДСТУ 2732:2023. Діловодство й архівна справа. Терміни та визначення понять. Київ : ДП «УкрНДНЦ», 2024.

6. Бондаренко О. С. Предмет злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2016. 263 с.

7. Babanina V., Ivashchenko V., Grudzur O., Yurikov O. Criminal protection of children's life and health: international experience. *Revista Cuestiones Politicas*. 2021. Vol. 39. № 71. P. 350–365. DOI: <https://doi.org/10.46398/cuestpol.3971.18>.

Груздь Олександр Іванович,

завідувач кафедри кримінального процесу та криміналістики факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

Проценко Олександра Віталіївна,

здобувач вищої освіти Донецького державного університету внутрішніх справ

**КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ
ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ТА ПРОФІЛАКТИКА
СЛІДЧИХ ПОМИЛОК В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

Сучасний етап функціонування системи кримінальної юстиції України відбувається в умовах безпрецедентного рівня напруження, спричиненого масштабною збройною агресією